

Nacionalni kurikularni svet

Področna kurikularna komisija za osnovno šolo

Kurikularna komisija za svetovalno delo in oddelčno skupnost

Osnovna šola

PROGRAMSKE SMERNICE

Svetovalna služba v osnovni šoli

Sprejeto na 28. seji Strokovnega sveta Republike Slovenije za splošno izobraževanje dne 13. maja 1999.

"Programske smernice" svetovalne službe v osnovni šoli je pripravila Kurikularna komisija za svetovalno delo in oddelčno skupnost v sestavi:

izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič, Visoka šola za socialno delo, predsednica

Ksenija Bregar Golobič, Urad RS za šolstvo, strokovna tajnica

izr. prof. dr. Janez Bečaj, Filozofska fakulteta

doc. dr. Sonja Pečjak, Filozofska fakulteta

izr. prof. dr. Metod Resman, Filozofska fakulteta

Tanja Bezić, Zavod RS za šolstvo

Marica Dobnik Žerjav, Osnovna šola Ivan Cankar, Vrhnika

Jure Grgurevič, Gimnazija Šentvid

Saša Niklanovič, Zavod RS za zaposlovanje

Bogdana Šmuk, Vrtec Oton Župančič, Ljubljana

Kot konzumenti so sodelovali še:

izr. prof. dr. Simona Tancig, Pedagoška fakulteta

Brigita Rutar, Zavod RS za šolstvo

doc. dr. Darja Zorc Maver, Pedagoška fakulteta

Marko Žvokelj, Zavod RS za zaposlovanje

Gradivo je jezikovno pregledala Nika Schlamberger.

KAZALO

I. Splošni del: SPLOŠNA IZHODIŠČA

A. Temeljna opredelitev

B. Temeljna načela

C. Osnovne vrste dejavnosti

II. Posebni del: SVETOVALNA SLUŽBA V OSNOVNI ŠOLI

A. Uvod

B. Osnovna področja dela svetovalne službe v osnovni šoli

C. Pogoji

III. Viri in literatura

I. Splošni del

SPLOŠNA IZHODIŠČA

A. TEMELJNA OPREDELITEV

Temeljni vzgojno-izobraževalni cilj vrtca oziroma šole¹ ter v tem okviru tudi temeljni cilj svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo.

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli pomaga in sodeluje z osnovnim namenom, da bi bili vsi posamezni udeleženci² v vrtcu oziroma šoli in vzgojno-izobraževalna ustanova kot celota čimbolj uspešni pri uresničevanju temeljnega in v tem okviru vseh drugih sistemsko zastavljenih splošnih in posebnih vzgojno-izobraževalnih ciljev.

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli opravlja interdisciplinarno zasnovano strokovno delo v vrtcu za vrtec oziroma v šoli za šolo.

Njena temeljna naloga je, da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v vrtcu oziroma šoli in po potrebi tudi z ustreznimi zunanjimi ustanovami.

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli je potemtakem strokovni sodelavec v vrtcu oziroma šoli, ne pa strokovni servis vrtca oziroma šole za vrtec oziroma šolo.

¹ Izraz "šola" vključuje osnovne, poklicne in strokovne šole, gimnazije, zavode za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, domove za učence in dijaške domove.

² Izraz "udeleženec" vključuje otroke, učence, vajence, dijake, vzgojitelje, učitelje, vodstvo vzgojno-izobraževalne ustanove in starše.

Temeljni vzgojno-izobraževalni cilj vrtca oziroma šole ter v tem okviru tudi temeljni cilj svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo.

temeljni cilj vrtca oziroma šole, temeljni cilj svetovalne službe

Svetovalna služba je eden od podsistemov v vrtcu oziroma šoli, zato je njen temeljni cilj opredeljen s temeljnim ciljem vrtca oziroma šole. Po svojem položaju, vlogi in nalogah potemtakem ni niti izven sistema niti nad njim. Skupaj z ostalimi podsistemi v vrtcu oziroma šoli si prizadeva uresničevati temeljni cilj vrtca oziroma šole kot celote.

optimalni razvoj otroka

Temeljni cilj vseh sodelujočih v vzgojno-izobraževalnem procesu je optimalni razvoj otroka. Temeljni cilj svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je podpreti vse sodelujoče pri uresničevanju tega skupnega cilja.

ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost, telesno in duševno konstitucijo

Temeljni cilj vrtca oziroma šole je omogočiti optimalni razvoj vsakemu otroku v vrtcu oziroma šoli. Vsi otroci ne glede na individualne ali skupinske razlike imajo pravico do enakih možnosti za optimalno napredovanje v vzgoji in izobraževanju. Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli sodeluje pri zagotavljanju, vzpostavljanju in vzdrževanju pogojev za optimalni razvoj vsakega otroka v vrtcu oziroma šoli.

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli pomaga in sodeluje z osnovnim namenom, da bi bili vsi posamezni udeleženci v vrtcu oziroma šoli in vzgojno-izobraževalna ustanova kot celota čimbolj uspešni pri uresničevanju temeljnega in v tem okviru vseh drugih sistemsko zastavljenih splošnih in posebnih vzgojno-izobraževalnih ciljev.

pomaga in sodeluje, da bi bili vsi skupaj čimbolj uspešni

Naloga svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je, da v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo nudi pomoč posameznikom in skupinam v vrtcu oziroma šoli ter sodeluje pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji vsakdanjega vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli in tako prispeva k čim večji uspešnosti posameznikov, skupin in vrtca oziroma šole kot celote.

Svetovalna služba v vrtcih oziroma šolah opravlja interdisciplinarno zasnovano strokovno delo v vrtcu za vrtec oziroma v šoli za šolo.

interdisciplinarno delo

Delo svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je zaradi kompleksne povezanosti pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj v zasnovi interdisciplinarne narave, zato je z vidika opredelitve svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli pomembno sodelovanje svetovalnih delavcev z različnim strokovnim profilom v timu.

Za sodelovanje med svetovalnimi delavci z različnim strokovnim profilom je najpomembnejše, da si vsak posamezni svetovalni delavec vedno znova prizadeva, da v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo čimbolj jasno opredeli svoj vsakokratni delež oziroma prispevek v projektu pomoči in/ali sodelovanja. Sodelovanje med svetovalnimi delavci z različnim strokovnim profilom naj temelji na vzajemni podpori, vzpostavljanju in ohranjanju strokovnih različnosti ter posebnosti, in ne na izključevanju ali stapljanju mej in razlik med različnimi strokovnimi profili oziroma strokovnostmi.

Interdisciplinarni pristop pa se ne nanaša samo na povezovanje in sodelovanje svetovalnih delavcev z različnim strokovnim profilom, temveč se v enaki meri nanaša tudi na ustvarjalno interdisciplinarno soočanje in sodelovanje z drugimi strokovnimi sodelavci tako v vrtcu oziroma šoli kakor tudi iz ustreznih zunanjih ustanov.

*v vrtcu za vrtec
oziroma v šoli za šolo*

Mesto svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je znotraj ustanove, v kateri in za katero opravlja svetovalno delo. Samo znotraj vrtca oziroma šole se zmore najbolj učinkovito odzvati na vsakokratne individualne potrebe udeležencev kakor tudi potrebe vrtca oziroma šole kot celote.

Njena temeljna naloga je, da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v vrtcu oziroma šoli in po potrebi tudi z ustreznimi zunanjimi ustanovami.

na podlagi posebnega strokovnega znanja

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli pomaga in sodeluje s svojim posebnim strokovnim znanjem in na tej osnovni podlagi opravlja posebna strokovna dela, ki so za čimbolj uspešno in kvalitetno uresničevanje zastavljenih vzgojno-izobraževalnih ciljev pomembna in potrebna.

preko svetovalnega odnosa

Pojem svetovalnega odnosa je temeljno strokovno izhodišče za svetovalno službo v vrtcu oziroma šoli. Pomeni posebni strokovni pristop, ki bistveno opredeljuje vse različne oblike in metode dela svetovalne službe. Po njem je svetovalna služba imenovana.

Svetovalni odnos je posebni strokovni odnos, ki temelji na dogovoru oziroma paktu z vsakim posameznim udeležencem.

Svetovalna služba si preko svetovalnega odnosa prizadeva vzpostaviti, razvijati in vzdrževati ustvarjalno soočanje in sodelovanje vseh udeležencev v projektu pomoči in/ali sodelovanja. Preko svetovalnega odnosa si prizadeva vzdrževati odprte možnosti za stalno vzpostavljanje in razvijanje mreže pomoči ter sodelovanja svetovalne službe z vsemi udeleženci.

Svetovalna služba je odgovorna, da vedno znova s svoje strani strokovno korektno vzpostavlja in vzdržuje svetovalni odnos z vsemi udeleženci v vrtcu oziroma šoli.

na strokovno avtonomni način

V strokovnem pogledu je svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli pri svojem delu avtonomna. Vselej - ne glede na mišljenje ali pričakovanja drugih v vzgojno-izobraževalni ustanovi - je dolžna posredovati korektna strokovna mnenja. Ko gre za strokovna vprašanja, o načinih svojega dela odloča sama. Prav tako ima pravico in dolžnost odkloniti vse naloge, ki so v nasprotju s strokovnimi načeli dela ali poklicnim etičnim kodeksom.

Če svetovalno službo v vrtcu oziroma šoli sestavlja več svetovalnih delavcev z različnim strokovnim profilom, strokovno avtonomno ravnanje zavezuje vsakega posameznega svetovalnega delavca.

Z lastno strokovno avtonomno držo svetovalna služba hkrati prispeva k strokovni avtonomiji vrtca oziroma šole.

se vključuje v kompleksno reševanje vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli

Za svetovalno službo je pomembno, da v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo pri svojem delu pristopa celostno in kompleksno. Svetovalna služba v projektih pomoči in/ali sodelovanja zato vedno pristopa tudi z vidika konteksta (mreže

interakcij in ravnanj).

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli se pri svojem delu ne omejuje na individualiziran pristop, ki bi izključeval sistemski oziroma kontekstualni vidik težav ali motenj. Posameznikove težave ali težave skupine si zato prizadeva reševati na obeh ravneh, neposredno s posameznikom na individualni ravni in posredno na ravni konteksta.

pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci

Iz celostnega in kompleksnega pristopa svetovalne službe sledi, da svojo temeljno nalogo lahko opravlja le preko sodelovanja z vsemi podsistemi oziroma udeleženci vrtca oziroma šole. Do nobenega od podsistemov oziroma udeležencev (posameznikov ali skupin) si ne sme zapirati poti, nasprotno, s svojo posebno strokovno držo si mora zagotavljati stalno možnost sodelovanja z vsemi udeleženci.

Ker za otroka v vrtcu oziroma šoli najpomembnejši kontekst zagotovo predstavlja oddelčna skupina, v okviru katere se pod vodstvom vzgojiteljev oziroma učiteljev odvija vsakdanje vzgojno-izobraževalno delo, je za svetovalno službo še posebnega pomena uspešno sodelovanje prav z vzgojitelji in učitelji.

po potrebi tudi z ustreznimi zunanjimi ustanovami

Z vidika strokovne avtonomnosti, celostnega in interdisciplinarnega pristopa je za svetovalno službo pomembno sodelovanje z zunanjimi strokovnimi sodelavci, tako s svetovalnimi delavci drugih strokovnih profilov iz sosednjih vrtcev oziroma šol kot s strokovnimi sodelavci iz ustreznih drugih ustanov.

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli je potemtakem strokovni sodelavec v vrtcu oziroma v šoli, ne pa strokovni servis vrtca oziroma šole za vrtec oziroma šolo.

strokovni sodelavec, ne strokovni servis

Svetovalna služba je strokovni sodelavec v vrtcu oziroma šoli, ki skupaj z drugimi strokovnimi delavci v vrtcu oziroma šoli oblikuje vsakdanje življenje v vrtcu oziroma šoli.

Svetovalna služba v vrtcu z vrtcem oziroma v šoli s šolo sodeluje že v izhodišču - pri samem načrtovanju, vzpostavljanju in vzdrževanju ustreznih pogojev za varno in hkrati spodbudno vzgojno-izobraževalno okolje, ki omogoča otrokovo optimalno napredovanje. Svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli potemtakem ni mogoče razumeti kot servis, ki naj bi interventno priskočil na pomoč samo ob različnih motnjah in težavah.

B. TEMELJNA NAČELA

Temeljna načela predstavljajo osnovno orientacijo ali okvir za profesionalno opravljanje svetovalnega dela v vrtcih oziroma šolah.

1. Načelo strokovnosti in strokovnega izpopolnjevanja

Svetovalni delavci v vrtcu oziroma šoli morajo delo opravljati strokovno korektno, t. j. v skladu s strokovnimi spoznanji in s strokovno etičnimi načeli.

Temeljna strokovno etična načela, po katerih se morajo ravnati svetovalni delavci ne glede na izobrazbo oziroma strokovni profil, in ne glede na to, v kateri vzgojno-izobraževalni ustanovi opravljajo svetovalno delo, so *načelo dobrobiti*, *načelo prostovoljnosti* in *načelo zaupanja*.

Prvo temeljno načelo svetovalnega dela, iz katerega izhaja in na katerem gradi svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli, je *dobro otroka, učenca, vajenca, dijaka*, še posebno zato, ker gre za najšibkejšega in najbolj ranljivega udeleženca v vrtcu oziroma šoli. Svetovalno delo v prvi vrsti ne sme biti v škodo otroka, učenca, vajenca, dijaka, ne sme mu povzročati neupravičenega nelagodja, stisk, zadreg in stresov, ne sme ga stigmatizirati v socialnem okolju.

Drugo načelo je *načelo prostovoljnosti*. Vsi udeleženci v vrtcu oziroma šoli morajo v svetovalni odnos vstopati prostovoljno. Otrok, učenec, vajenec, dijak in njegovi starši v svetovalni odnos ne smejo biti prisiljeni. Svetovalni odnos je avtonomna odločitev vseh udeleženih v njem. Načelo prostovoljnosti ne velja v posebnih primerih, ko je ogrožen otrok oziroma kdo drug.

Tretje načelo svetovalnega dela je *načelo zaupanja in zaupnosti* povedanega v svetovalnem odnosu, ki je pogoj, da se svetovalni odnos sploh lahko vzpostavi. Strokovno etično načelo zaupnosti se pri opravljanju svetovalnega dela v vrtcu oziroma šoli dopolnjuje s pravili varstva osebnih podatkov.

Svetovalni delavci v vrtcih oziroma šolah imajo pravico in so se dolžni stalno strokovno izpopolnjevati ter preverjati lastno strokovnost v supervizijskih, intervizijskih in podobnih skupinah.

2. Načelo strokovne avtonomnosti

V strokovnem pogledu je svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli pri svojem delu avtonomna. Vselej - ne glede na mišljenje ali pričakovanja drugih v vzgojno-izobraževalni ustanovi - je dolžna posredovati korektna strokovna mnenja. Ko gre za strokovna vprašanja, o načinih svojega dela odloča sama. *Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli ima pravico in dolžnost odkloniti vse naloge in zadolžitve, ki so v nasprotju s strokovno etičnimi načeli dela.*

Načelo strokovne avtonomnosti velja tudi za odnos med svetovalnimi delavci znotraj svetovalne službe. Ustvarjalno sodelovanje med svetovalnimi delavci z različnim strokovnim profilom temelji na strokovni avtonomnosti vsakega posameznega svetovalnega delavca, zato je najpomembnejše, da vsak posamezni svetovalni delavec vedno znova v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo čimbolj jasno opredeli svoj vsakokratni delež oziroma prispevek v projektu pomoči in/ali sodelovanja. Svetovalni delavec ima v odnosu do svetovalnega delavca drugega strokovnega profila prav tako pravico in dolžnost odkloniti vse naloge, ki presegajo njegovo strokovno področje.

Sodelovanje med svetovalnimi delavci z različnim strokovnim profilom naj potemtakem temelji na jasnih strokovno avtonomnih opredelitvah in prispevkih, na njihovi vzajemni podpori, na vzpostavljanju in ohranjanju strokovnih mej, različnosti ter posebnosti, in ne na izključevanju ali stapljanju različnih strokovnih profilov oziroma strokovnosti.

Z vidika strokovne avtonomnosti je pomembno, da se svetovalna služba oziroma svetovalni delavec, kadar je treba, zna obrniti na ustreznega strokovnjaka tudi zunaj vrtca oziroma šole.

3. Načelo interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja

Svetovalni delavec v vrtcu oziroma šoli je lahko pedagog, psiholog, socialni delavec, defektolog ali socialni pedagog. *Načelo interdisciplinarnosti ter strokovnega sodelovanja in povezovanja velja za svetovalno službo v vrtcu oziroma šoli ne glede na to, če jo sestavlja eden, dva ali več svetovalnih delavcev.* Delo svetovalne službe je zaradi kompleksne povezanosti pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj najbolj učinkovito, kadar jo sestavlja tim različnih strokovnjakov. S tega zornega kota je smiselno povezovanje in sodelovanje svetovalnih delavcev različnega strokovnega profila iz različnih vrtcev oziroma šol kakor tudi svetovalnih delavcev s strokovnjaki iz ustreznih zunanjih ustanov.

Interdisciplinarno povezovanje in sodelovanje pa ne velja samo za svetovalne delavce v svetovalni službi, temveč za vse strokovne delavce v vrtcu oziroma šoli. Svetovalna služba s svojo specifično strokovno držo *spodbuja in pomaga vzdrževati kulturo interdisciplinarnega povezovanja in sodelovanja* v vrtcu oziroma šoli kot celoti.

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli se strokovno povezuje in sodeluje *tudi s strokovnimi sodelavci v ustreznih zunanjih ustanovah z namenom dopolnjevanja v svetovalni dejavnosti* bodisi na področju pomoči posamezniku ali skupini bodisi na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti, ki se nanašajo na vrtec oziroma šolo kot celoto (npr. s svetovalnimi centri, vzgojnimi posvetovalnicami, z zdravstvenimi domovi ter drugimi ustreznimi zdravstvenimi ustanovami in organizacijami, s centri za socialno delo ter drugimi ustreznimi socialno-varstvenimi ustanovami in organizacijami, z Zavodom RS za šolstvo, Zavodom RS za zaposlovanje, matičnimi fakultetami, Pedagoškim inštitutom in raznimi drugimi vladnimi ter civilno-družbenimi ustanovami, organizacijami in društvi). Zunanji strokovni sodelavec svetovalne službe v vrtcu je tudi svetovalna služba v drugem vrtcu ali svetovalna služba v šoli in obratno.

Z vidika celostnosti ter večje učinkovitosti in profesionalnosti opravljenega svetovalnega dela v posameznem vrtcu oziroma šoli je pomembno tudi medsebojno strokovno povezovanje in

sodelovanje svetovalnih delavcev iz istovrstnih in različnih (glede na stopnjo in vrsto) vzgojno-izobraževalnih ustanov.

4. Načelo aktualnosti

Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli opravlja svetovalno delo za vrtec oziroma šolo. Pri svojem delu mora upoštevati posebnosti posameznega vrtca oziroma šole in izhajati iz vsakokratnih potreb posameznega vrtca oziroma šole, tako vsakokratnih življenjskih potreb udeležencev posameznikov, potreb oddelka, razreda, skupine, predmeta ipd. kot tudi dolgoročnejših razvojnih potreb vrtca oziroma šole kot ustanove. *Program svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je del vsakokratnega programa vrtca oziroma šole.*

5. Načelo razvojne usmerjenosti

Delo svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je v skladu z najsplošnejšim vzgojno-izobraževalnim ciljem tako vrtca kot šole usmerjeno v *optimalni razvoj otroka, učenca, vajenca ali dijaka* ter hkrati v *razvoj vrtca oziroma šole* kot celote.

Neposredno individualno ali skupinsko delo z otroki, učenci, vajenci ali dijaki se dopolnjuje s posrednimi oblikami svetovalnega dela, med katerimi je zelo pomembno razvojno-analitično delo, ki se nanaša na ugotavljanje in spreminjanje celote pogojev tako posameznikovega vsakdanjega življenja in dela v vrtcu oziroma šoli kot vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli sploh.

6. Načelo fleksibilnega ravnotežja med osnovnimi vrstami dejavnosti svetovalne službe

Ne glede na to, ali gre za svetovalno službo v vrtcu ali šoli, in ne glede na to, ali svetovalno službo sestavlja pedagog, psiholog, socialni delavec, defektolog ali socialni pedagog, mora program svetovalne službe vsebovati vse tri osnovne vrste dejavnosti svetovalne službe, *dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije*. Samo tako je zagotovljena *celostnost* prispevka svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli.

Konkretni izbor dejavnosti znotraj posamezne osnovne vrste dejavnosti svetovalne službe pa je odvisen od strokovnega profila svetovalnega delavca oziroma strokovnih profilov svetovalnih delavcev v svetovalni službi in od posebnosti ter vsakokratnih aktualnih in razvojnih potreb vrtca oziroma šole.

7. Načelo celostnega pristopa

Za svetovalno službo v vrtcu oziroma šoli je zelo pomembno, da pri svojem delu vselej pristopa celostno - da upošteva posameznika kot osebnost v celoti in da pri obravnavi posameznika ne spregleda, da je posameznik s svojim ravnanjem vselej del ožjega in širšega

socialnega okolja. *V svetovalnem odnosu zato nujno upošteva posameznikove povezave z ostalimi udeleženci oziroma podsistemi, ki tako ali drugače vplivajo na njegovo ravnanje.* Prav zato svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli pomaga in sodeluje na obeh ravneh, na individualni, t. j. na ravni posameznika, in na ravni konteksta v vzgojno-izobraževalni ustanovi ter širšem socialnem okolju, t. j. na ravni celote.

Za delovanje svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli na ravni celote (konteksta) je zelo pomembno, da znotraj vzgojno-izobraževalne ustanove kakor tudi v razmerju do zunanjih sodelavcev oziroma udeležencev vzpostavi in ohranja položaj, ki ji omogoča stalno in odprto sodelovanje z vsemi udeleženci. *Še posebno pomembno je, da ta dragoceni položaj vzpostavi in vzdržuje z vzgojitelji in učitelji, nosilci vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli.*

8. Načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu

Svetovalna služba si s svoje strani preko svetovalnega odnosa prizadeva vzpostavljati in vzdrževati pogoje tako za stalne odprte možnosti sodelovanja svetovalne službe z vsemi udeleženci kakor tudi za ustvarjalno sodelovanje udeležencev med seboj v projektih pomoči in/ali sodelovanja.

Svetovalna služba si na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa prizadeva za sodelovanje, ki temelji na ustvarjalno kritičnem soočanju vsestranskih pristranosti in konfliktov ter razvijanju sposobnosti za ravnanje z njimi oziroma za njihovo preseganje *na način, ki omogoča nadaljevanje sodelovanja* med obema stranema oziroma med vsemi udeleženi v svetovalnem odnosu.

Svetovalna služba si zato prizadeva, da vedno znova sebi in drugim pomaga preseči možne pristranosti in konflikte na odnosni ravni ter tako ponovno vzpostavi pogoje za sodelovanje z udeleženci oziroma udeležencev med seboj.

Za lastno dostopnost vsem udeležencem si mora svetovalna služba stalno prizadevati in jo vzdrževati. Prav zato je zelo pomembno, da svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli ne nastopa kot predstavnik enega podsistema proti drugemu. *Svetovalna služba je strokovni sodelavec vseh udeležencev, ne pa servis enega podsistema proti drugemu.*

9. Načelo evalvacije lastnega dela

Naslanjanje svetovalnega dela na posebne in vsakokratne potrebe vrtca oziroma šole zahteva dobro načrtovanje in evalvacijo lastnega dela.

Eden od najpomembnejših pogojev profesionalnosti je evalvacija lastnega dela. Da bi bili v prihodnje boljši in učinkovitejši, se je treba z rezultati dela soočiti na čimbolj kritičen in objektivni način. Bistvo evalvacije je zato v prvi vrsti *kritična analiza svetovalnega dela*, ki sloni na primerjavi načrtovanih ciljev in rezultatov.

C. OSNOVNE VRSTE DEJAVNOSTI

Svetovalna služba se vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj v vrtcu oziroma šoli preko treh osnovnih, med seboj povezanih in pogosto prepletenih vrst dejavnosti svetovalne službe:

- *dejavnosti pomoči,*
- *razvojnih in preventivnih dejavnosti ter*
- *dejavnosti načrtovanja in evalvacije.*

Svetovalna služba preko teh treh osnovnih vrst dejavnosti pomaga vsem možnim udeležencem v vrtcu oziroma šoli (otrok, učencem, vajencem, dijakom, vzgojiteljem, učiteljem, vodstvu, staršem) in z njimi sodeluje na naslednjih področjih vsakdanjega življenja in dela v vrtcu oziroma šoli:

- *učenja in poučevanja (oziroma igre in poučevanja v vrtcu),*
- *šolske kulture, vzgoje, klime in reda (oziroma kulture, vzgoje, klime in reda v vrtcu),*
- *telesnega, osebnega (spoznavnega in čustvenega) in socialnega razvoja,*
- *šolanja in poklicne orientacije (oziroma sprejema otrok v vrtec in njihovega prehoda v šolo)*
- *ter na področju socialno-ekonomskih stisk.*

1. Dejavnosti pomoči

Pomoč zajema vse tiste dejavnosti, naloge in projekte svetovalne službe, ki so odgovor na potrebo po pomoči kogarkoli od možnih udeležencev vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli.

Ker je za svetovalno službo bistvenega pomena, da pri svojem delu pristopa celostno in kompleksno, dejavnosti pomoči obsegajo tako *najrazličnejše neposredne oblike dajanja pomoči posamezniku ali skupini* kakor tudi *vrsto posrednih strokovnih aktivnosti*, ki so potrebne znotraj ali tudi zunaj vrtca oziroma šole.

2. Razvojne in preventivne dejavnosti

Razvojne in preventivne dejavnosti svetovalne službe so *del razvojnih nalog vrtca oziroma šole* kot ustanove. Svetovalna služba se vključuje v razvojno-analitično delo v vrtcu oziroma šoli, s pomočjo katerega se spremlja in ugotavlja obstoječe stanje. Sodeluje pri načrtovanju

raznih sprememb in izboljšav v vzgojno-izobraževalnem procesu, vodi ali koordinira različne razvojne, inovativne in preventivne projekte v vrtcu oziroma šoli.

Del razvojnih nalog so različne *preventivne oblike dela*, za katere je z vidika opredelitve svetovalne službe posebno pomembno, da niso usmerjene le neposredno na posameznika ali skupino, temveč *se praviloma usmerjajo tudi na odstranjevanje ovir in vzpostavljanje ustreznih pogojev v vzgojno-izobraževalnem okolju*.

3. Dejavnosti načrtovanja in evalvacije

Med temeljne dejavnosti svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli nujno sodita tudi načrtovanje in evalvacija, ki se prepletata tako z nudenjem pomoči kot z razvojnim in preventivnim delom.

Dejavnosti načrtovanja in evalvacije so pomembne za operacionalizacijo, vrednotenje ter zagotavljanje celostnosti in kontinuiranosti prispevka svetovalne službe pri reševanju individualnih, skupinskih in drugih kompleksnih problemov vrtca oziroma šole. Prav zato predstavljajo *bistven pogoj za kvalitetno opravljeno delo in ustvarjalni razvoj* tako same svetovalne službe kot vrtca oziroma šole v celoti.

II. Posebni del

SVETOVALNA SLUŽBA V OSNOVNI ŠOLI

A. UVOD

Šolska svetovalna služba je tisto posebno mesto v šoli, s katerega se vzpostavlja svetovalni odnos z vsemi udeleženi v šoli. Temeljne funkcije svetovalne službe (svetovanje, posvetovanje, koordinacijo) opravlja na način tega posebnega odnosa. V šoli se na svoj posebni način preko svetovalnega odnosa vključuje v procese dogovarjanja, sodelovanja, povezovanja in pobude.

Preko svetovalnega odnosa si vedno znova prizadeva za jasno in strokovno opredelitev problema oziroma vprašanja, za prepoznavanje in ustvarjalno kritično preseganje najrazličnejših pristranosti in konfliktnosti vseh udeleženi v projektu pomoči in/ali sodelovanja, za vzpostavljanje dogovorov in sporazumov, ki temeljijo na razvidnosti mej, vlog in odgovornosti.

Preko svetovalnega odnosa si šolska svetovalna služba v projektih pomoči in/ali sodelovanja prizadeva vzpostavljati in vzdrževati pogoje, v okviru katerih je uspešno dogovarjanje in sodelovanje možno tudi nadaljevati. *Šolska svetovalna služba je zato tisto posebno mesto pomoči in sodelovanja v šoli, kjer se vsakokrat mobilizirajo strokovne in človeške moči za pomoč in podporo učencem s ciljem, da se vsakokrat znova zagotovi optimalne pogoje za njihovo napredovanje v razvoju in učenju.*

Kot posebno mesto dogovarjanja, sodelovanja, razvojnega dela, pobude in pomoči svetovalna služba v šoli tako nagovarja otroke in njihove starše, učitelje in vodstvo šole ter po potrebi tudi strokovne sodelavce zunaj šole. *Zelo pomembno je, da je svetovalna služba vsem udeležencem v šoli enako dostopna in da je dostopnost vsem dovolj dobro razvidna.* Sama si mora prizadevati, da najde pot do tistih podsistemov oziroma posameznih udeležencev v šoli (učencev, učiteljev, staršev ...), ki se ne čutijo nagovorjeni.

Delo šolske svetovalne službe je usmerjeno k fleksibilnemu prilagajanju šole tako splošnim kot posebnim potrebam učencev. Šolska svetovalna služba sodeluje pri vzpostavljanju optimalnih pogojev za učenje in napredovanje vseh učencev in v tem istem temeljnem okviru tudi učencev s posebnimi potrebami.

V projektu prilagajanja šole učencem s posebnimi potrebami (vključno s posebej nadarjenimi učenci in učenci z učnimi težavami) šolska svetovalna služba z nosilcem individual(izira)nega programa (praviloma učiteljem oziroma razrednikom) sodeluje kot *koordinator*, ki v ta namen spodbudi in poveže vse potrebne strokovne moči za pripravo, izvedbo in spremljanje individual(izira)nega programa. Šolska svetovalna služba se v samo načrtovanje, izvedbo in spremljanje individual(izira)nega programa vključuje v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo.

Ker je temeljni cilj šolske svetovalne službe sodelovati pri vzpostavljanju in vzdrževanju pogojev za optimalni razvoj vsakega učenca v šoli, njeno delo temelji na:

- *posebni skrbi pri sprejemu in uvajanju otrok v šolo, pri raznih prehajanjih v času osnovnošolskega izobraževanja ter pri prehodu učencev v poklic oziroma na naslednjo stopnjo izobraževanja,*

- *upoštevanju splošnih značilnosti razvoja in učenja osnovnošolskih otrok ter ugotavljanju in upoštevanju posebnosti v njihovem telesnem, osebnem (spoznavnem in čustvenem) in socialnem razvoju,*
- *ugotavljanju in upoštevanju značilnosti ožjega in širšega socialnega okolja, iz katerega prihajajo učenci,*
- *upoštevanju splošnih značilnosti šole kot ustanove in njenih posebnosti (velikost, program, kadrovski in materialni pogoji),*
- *ugotavljanju značilnosti in možnosti vsakdanjega življenja in dela v šoli oziroma vzgojno-izobraževalnega dela z učenci (v oddelčni skupnosti in drugih učnih skupinah, interesnih dejavnostih ipd., pri pouku in zunaj pouka itn.).*

V skladu s splošnimi izhodišči so osnovne vrste dejavnosti šolske svetovalne službe: *dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije.* Dejavnosti se medsebojno prepletajo; tako razvojno in preventivno delo kot nudenje pomoči potekata na osnovi načrtovanja in evalvacije. *Vse osnovne vrste dejavnosti so za šolsko svetovalno službo enako pomembne.*

Delo svetovalne službe opravljajo svetovalni delavci, ki so psihologi, pedagogi, socialni delavci, socialni pedagogi in defektologi. Vsi so strokovno usposobljeni za opravljanje svetovalnega dela v vrtcih in šolah. "Programske smernice" vsem svetovalnim delavcem ne glede na njihov strokovni profil prinašajo koncept (doktrino) šolskega svetovalnega dela, zato ponujajo samo najširši skupni okvir za konkretno strokovno delo. *Naloga vsakega posameznega svetovalnega delavca pa je, da glede na posebnosti ter vsakokratne potrebe šole in vseh udeleženi v njej s pomočjo "Programskih smernic" v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo vsakokrat izbere in jasno opredeli svoj posebni strokovni delež oziroma prispevek svetovalne službe v šoli.*

B. OSNOVNA PODROČJA DELA SVETOVALNE SLUŽBE V OSNOVNI ŠOLI

V skladu z načelom ohranjanja pestrosti in različnosti svetovalnega dela v osnovnih šolah ("Izhodišča kurikularne preнове svetovalne službe v osnovni šoli", 1998) so osnovna področja dela svetovalne službe in njene temeljne naloge zapisane tako, da posamezni šoli in posameznemu svetovalnemu delavcu omogočajo *fleksibilno prilagajanje* konkretnim potrebam šole in njenih udeležencev.

"Programske smernice" posameznemu svetovalnemu delavcu prepuščajo, da si znotraj osnovnih področij dela in temeljnih nalog *v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo sam izbere prioritete naloge* in skladno s tem oblikuje svoj letni delovni načrt.

"Programske smernice" v skladu s temeljnim načelom aktualnosti posamezni svetovalni službi tako omogočajo, da se čimbolj prilagodi posebnostim konkretne šole in konkretnim pogojem dela. Iz tega razloga naloge svetovalne službe v osnovni šoli *niso predstavljene v obliki standarda, razen na področju poklicne orientacije*, na katerem šolska svetovalna služba sodeluje z Zavodom RS za zaposlovanje, ki svetovalnim službam v šolah pomaga, da se v vsaki osnovni šoli ne glede na njene posebnosti zagotavlja (minimalni) standard, in s tem čimbolj enakovredna ponudba poklicnega svetovanja učencem v vseh osnovnih šolah.

Pri opredelitvi temeljnih nalog svetovalne službe v osnovni šoli se izhaja iz "področij življenja in dela v šoli", kot jih navajajo "Splošna izhodišča" (str. 12): *učenje in poučevanje; šolska kultura, vzgoja, klima, red; telesni, osebni (spoznavni in čustveni) ter socialni razvoj; šolanje in poklicna orientacija ter socialno-ekonomske stiske* in iz "osnovnih vrst dejavnosti": *pomoč, razvojno-preventivno delo ter načrtovanje in evalvacija* (prav tam), ki so medsebojno neločljivo povezane dejavnosti.

Pri vsakem navedenem področju delo šolske svetovalnega delavca obsega:

- **delo z učenci**, ki je lahko individualno ali skupinsko. Pri delu z učenci se v prvi vrsti izhaja iz *načela dobrobiti, prostovoljnosti in zaupanja, načela celostnega pristopa in načela sodelovanja v svetovalnem odnosu*, poudarjeni pa sta zlasti preventivna dejavnost in intervencija (nudenje pomoči);
- **delo z učitelji**, ki je prav tako lahko individualno ali skupinsko. V proces reševanja in preprečevanja težav vstopajo vsak s svojim posebnim znanjem in vedenjem, zato je poudarek na posvetovalnem delu z namenom preventive ali intervencije, skupnega načrtovanja, izvajanja in evalvacije dela v šoli. Vodilo svetovalnemu delavcu pri skupnem delu z učitelji so predvsem *načelo interdisciplinarnosti, načelo celostnega pristopa in načelo sodelovanja v svetovalnem odnosu*;
- **delo s starši** je individualno in skupinsko. Poudarek pri delu s starši je na posvetovalnem delu s ciljem preventive ali intervencije in načrtovanja, pomembnega za šolsko delo. Pri delu s starši se svetovalni delavec ravna v prvi vrsti *po načelu zaupnosti in prostovoljnosti, po načelu celostnega pristopa in po načelu sodelovanja v svetovalnem odnosu*;

- ***delo z vodstvom***

svetovalni delavec sodeluje z vodstvom največkrat z namenom preučevanja učnih in vzgojnih procesov v sistemu konkretne šole z namenom načrtnega poseganja v te procese. Poudarek je na posvetovalnem delu z vodstvom ob upoštevanju *načela strokovne avtonomnosti, aktualnosti, razvojne usmerjenosti, načela interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja ter načela sodelovanja v svetovalnem odnosu;*

- ***delo z zunanjimi ustanovami***

vključuje delo z vrtci, drugimi osnovnimi in srednjimi šolami, s svetovalnimi centri, z zdravstvenimi domovi ter drugimi ustreznimi zdravstvenimi ustanovami in organizacijami, z Zavodom RS za zaposlovanje, s centri za socialno delo ter drugimi ustreznimi socialno-varstvenimi ustanovami in organizacijami, z Zavodom RS za šolstvo idr., upošteva predvsem *načelo celostnega pristopa, načelo strokovne avtonomnosti, načelo interdisciplinarnosti, strokovnega sodelovanja in povezovanja.*

UČENJE IN POUČEVANJE

Svetovalno in posvetovalno delo z učenci, učitelji, starši in vodstvom šole zaradi izboljšanja kvalitete učenja in poučevanja.

Svetovalno delo z učenci:

- neposredna pomoč nadarjenim učencem, učencem z učnimi težavami in integriranim učencem s posebnimi potrebami,
- koordinacija pomoči nadarjenim učencem, učencem z učnimi težavami in integriranim učencem s posebnimi potrebami,
- svetovalno-preventivno delo z vsemi učenci pri izboljšanju kvalitete učenja (razvijanje učinkovitih strategij, metod in tehnik učenja, učnih navad ipd.).

Svetovalno in posvetovalno delo z učitelji:

- neposredna pomoč učiteljem in posvetovalno delo pri izboljšanju učinkovitosti poučevanja (pomoč pri načrtovanju in uvajanju novih didaktičnih pristopov, npr. sodelovalnega učenja, nivojskega pouka, učne diferenciacije, projektnega učnega dela, programov za dvig motivacije ipd.),
- sodelovanje pri oblikovanju individual(izira)nih učnih programov za nadarjene učence, učence z učnimi težavami in druge učence s posebnimi potrebami,
- neposredna pomoč učiteljem pri uresničevanju individuali(zira)nih učnih programov,
- koordinacija in sodelovanje v razvojnih projektih učiteljev,
- koordinacija in sodelovanje pri strokovnem izpopolnjevanju učiteljev na šoli (predavanja in izkustvene delavnice o sodobnih pristopih k poučevanju).

Svetovalno in posvetovalno delo s starši:

- individualno svetovanje staršem nadarjenih učencev, učencev z učnimi težavami in drugih učencev s posebnimi potrebami (o prilagojenih oblikah in metodah učenja, o uspešnih strategijah pridobivanja znanja, razvijanja interesov, oblikovanja ustreznih učnih navad ipd.),
- predavanja in delavnice za skupine staršev na temo učenje-učne navade-motivacija.

Sodelovanje z vodstvom:

- pri spremljanju in evalvaciji vzgojno-izobraževalnega dela na področju učenja in poučevanja (analize učne uspešnosti, uspešnih metod poučevanja ipd.),
- pri preverjanju in zagotavljanju ustreznih pogojev za integracijo učencev s posebnimi potrebami,
- pri pripravi razvojnega načrta šole za področje učenja in poučevanja,
- pri načrtovanju strokovnega izpopolnjevanja učiteljev na šoli s področja poučevanja.

*Podlaga za opravljanje navedenih nalog je **razvojno-analitično delo** svetovalnega delavca, kamor sodi analiza dejavnikov učne uspešnosti učencev pri posameznih predmetih in na prehodih (triade, osnovna-srednja šola) z vidika učenca in njegovega okolja (šolskega, domačega, širšega družbenega).*

ŠOLSKA KULTURA, VZGOJA, KLIMA, RED

Svetovalno in posvetovalno delo z učenci, učitelji, starši in vodstvom šole v zvezi z dnevnim potekom vsakdanjega življenja in dela v šoli, z "dnevnim režimom" šole in v tej zvezi z vzgojno in disciplinsko problematiko.

Svetovalno delo z učenci:

- neposredna pomoč in/ali organizacija pomoči učencem z vzgojnimi in disciplinskimi težavami,
- svetovanje učencem z vzgojnimi in disciplinskimi težavami.

Svetovalno in posvetovalno delo z učitelji:

- posvetovanje z učitelji o vzgojno-izobraževalnih ravnanjih,
- posvetovanje z učitelji o zagotavljanju osnovnih pogojev za varno in spodbudno učno okolje,
- posvetovanje z učitelji o zagotavljanju osnovne varnosti in spodbudnega okolja tudi zunaj pouka (med odmori, v garderobi, na igrišču, v umivalnici in na stranišču, v jedilnici ipd.),
- svetovanje učiteljem za učinkovito delo z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave,
- posvetovanje z učitelji pri oblikovanju osnovnih vzgojnih smernic za posamezne učence ipd.,

- posvetovanje z učitelji pri delu z oddelčnimi skupnostmi (program razrednih ur, reševanje konfliktov, oblikovanje ustrezne oddelčne klime ipd.).

Svetovalno in posvetovalno delo s starši:

- svetovanje staršem v podporo in pomoč pri zagotavljanju osnovne varnosti in spodbudnega okolja za učenje,
- osveščanje staršev o osnovnih vzgojnih načelih,
- svetovanje staršem za učinkovito delo z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave,
- posvetovanje s starši pri oblikovanju osnovnih vzgojnih smernic za posamezne učence ipd.

Sodelovanje z vodstvom:

- pri zagotavljanju pogojev za oblikovanje ustrezne kulture in klime na šoli,
- pri oblikovanju šolskega reda,
- pri načrtovanju in izvajanju internega strokovnega izobraževanja in izpopolnjevanja učiteljev o sodobnih vzgojnih/disciplinskih pristopih.

Pogoj za uspešno opravljanje nalog s tega področja je sočasno razvojno-analitično delo svetovalne službe, ki zajema:

- ugotavljanje potreb učencev na ravni organizacije in poteka vsakdanjega življenja in dela v šoli,
- preučevanje značilnosti vzgojnega ravnanja učiteljev in šole ter posledic vzgojnega ukrepanja (pohval, nagrad, kazni, restitucije) in
- preučevanje sprejemanja šolskih pravil pri učencih in starših ter spremljanje njihovih potreb po spremembah.

TELESNI, OSEBNI (SPOZNAVNI IN ČUSTVENI) IN SOCIALNI RAZVOJ

Svetovalno in posvetovalno delo z učenci, učitelji in starši o splošnih značilnostih telesnega, osebnega (spoznavnega in čustvenega) ter socialnega razvoja in o posebnostih v telesnem, osebnem (spoznavnem in čustvenem) ter socialnem razvoju učencev.

Svetovalno delo z učenci:

- svetovanje in neposredna pomoč učencem s težavami v telesnem, osebnem in socialnem razvoju,
- koordinacija pomoči učencem s težavami v telesnem, osebnem in socialnem razvoju,
- svetovalno-preventivno delo z učenci v programih za spodbujanje telesnega, osebnega in socialnega razvoja (npr. programi za krepitev samopodobe, za razvijanje učinkovitejše komunikacije, za učinkovito spoprijemanje s problemskimi situacijami, urjenje učencev v

socialnih spretnostih, za sproščanje, za preprečevanje odvisnosti od drog, trpinčenja in oblik nasilništva ipd.).

Svetovalno in posvetovalno delo z učitelji:

- posvetovalno delo z učitelji pri izdelavi individualnih programov dela z učenci, ki imajo težave v telesnem, osebnem in socialnem razvoju,
- neposredna pomoč učiteljem pri delu z učenci s težavami v telesnem, osebnem in socialnem razvoju,
- načrtovanje, koordinacija in evalvacija preventivnih programov za učence (po potrebi v sodelovanju z ustreznimi zunanjimi ustanovami),
- organizacija, koordinacija ali izvedba predavanj in delavnic za učitelje o značilnostih normalnega telesnega, osebnega in socialnega razvoja ter o značilnostih učencev s tovrstnimi težavami.

Svetovalno in posvetovalno delo s starši:

- svetovanje staršem o učinkovitih pristopih k učencem s težavami v telesnem, osebnem in socialnem razvoju,
- organizacija, koordinacija ali izvedba predavanj in delavnic za starše o značilnostih normalnega telesnega, osebnega in socialnega razvoja ter o značilnostih učencev s tovrstnimi težavami.

Sodelovanje z vodstvom:

- pri načrtovanju, organizaciji in izvajanju strokovnega izobraževanja ter izpopolnjevanja učiteljev na tem področju.

Učinkovitost dela svetovalnega delavca na tem področju je odvisna predvsem od njegove sposobnosti načrtovanja, koordinacije in evalvacije preventivnih programov za učence skupaj z učitelji, starši, vodstvom in zunanjimi institucijami.

ŠOLANJE

Svetovalno in posvetovalno delo z učenci, učitelji, starši, vodstvom in zunanjimi ustanovami (vrtci, drugimi šolami, Zavodom RS za zaposlovanje idr.) o vprašanjih v zvezi s šolanjem.

Ker je narava dela na tem področju takšna, da svetovalni delavec dela največkrat ne more opraviti sam, na tem področju prevladujejo skupne naloge. Le-te so:

- načrtovanje, koordinacija in izvedba vpisa ter sprejema otrok v šolo (organizacija vpisa in vpis, sodelovanje v komisiji za ugotavljanje pripravljenosti otrok za vstop v šolo, oblikovanje oddelkov, pomoč učencem pri vključevanju v šolsko življenje),
- podajanje strokovnega mnenja o ponavljanju, akceleraciji in prešolanju učencev,
- posvetovanje z učitelji pri delu z oddelčnimi skupnostmi (program razrednih ur, reševanje konfliktov, oblikovanje ustrezne oddelčne klime ipd.),
- svetovanje in posvetovanje pri usmerjanju učencev v različne zahtevnostne stopnje ter pri spremembah zahtevnostnih ravni,
- sodelovanje z vodstvom pri oblikovanju letnega delovnega načrta šole.

Svetovalnemu delavcu temeljno izhodišče za uspešno delo na področju šolanja predstavljajo povratne informacije kot rezultat razvojno-analitičnega dela (npr. analiza vpisa, ponavljanja-osipa, akceleracij, analiza dejavnikov učne uspešnosti, analiza vedenjske problematike). Te naloge izhajajo iz aktualnih potreb konkretne šole, rezultati analiz pa služijo kot strokovna podlaga za načrtovan poseg v sistem te šole.

POKLICNA ORIENTACIJA³

Delo z učenci, učitelji, starši in vodstvom šole z namenom pomagati učencem pri izbiri in uresničevanju izobraževalne in poklicne poti.

Izraz *poklicna orientacija* nadomešča staro poimenovanje tega področja, "poklicno usmerjanje", ker bolj ustreza sedanjim razmeram in novejšim strokovnim spoznanjem. Poklicna orientacija zajema naslednje aktivnosti: *poklicno informiranje, diagnosticiranje, poklicno svetovanje, poklicno vzgojo, namestitvev, zastopanje, povratno informiranje in spremljanje svetovancev.*

Sodelovanje pri poklicni vzgoji

Poklicna vzgoja kot ena od aktivnosti poklicne orientacije predstavlja program načrtovanih izkušenj, s pomočjo katerega učenec razvije predstave, znanja in veščine, ki mu omogočajo ustrezno odločanje in pomagajo pri prehodih z ene na drugo stopnjo izobraževanja ter pri prehodu v zaposlitev. Izvaja se v okviru rednih predmetov, oddelčne skupnosti, drugih aktivnosti na šoli (interesnih dejavnosti, popoldanskih predavanj) in izven šole (ekskurzije, obiski podjetij in organizacij, delovne prakse ipd.).

Poklicno vzgojo v okviru rednega pouka (v okviru drugih predmetov) izvajajo učitelji v skladu s cilji, ki so opredeljeni v učnem načrtu za te predmete. *Poklicno vzgojo v okviru*

³ Pri tem se sklicujemo na mednarodno sprejeto klasifikacijo aktivnosti poklicne orientacije, ki je objavljena v gradivu "Educational and Vocational Guidance in European Community" (1993).

oddelčne skupnosti izvajajo razredniki in svetovalni delavci. Dejavnosti poklicne vzgoje izven pouka (na šoli in izven šole) koordinirajo šolski svetovalni delavci.

Svetovalno delo z učenci:

- informiranje učencev o nadaljnjem izobraževanju, poklicih in možnostih zaposlovanja

Standard

Svetovalna služba zagotovi *vsem učencem dostop do informacij*, ki jih potrebujejo za odločitve o nadaljnjem izobraževanju in izbiri poklica. Dostopnost se zagotovi s pomočjo različnih informacijskih medijev v okviru šolske knjižnice in drugih, vsem dostopnih informacijskih mest (panoji, table). Učenci naj imajo tudi možnost, da informacije pridobivajo osebno od šolskih svetovalnih delavcev in učiteljev.

- organizacija obiskov učencev v podjetjih in pri drugih delodajalcih, tematskih razstav ipd.
- organizacija in koordinacija predavanj in pogovorov z zunanjimi strokovnjaki, s predstavniki posameznih poklicev, poklicnimi svetovalci Zavoda RS za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ) in drugimi
- izvedba predavanj oziroma delavnic za učence

Standard

Svetovalna služba izvede *letno vsaj dve uri predavanj na oddelek* (v zaključnih dveh razredih) z vsebinami poklicne vzgoje.

- zbiranje podatkov o učencih za potrebe poklicnega svetovanja (anketiranje, diagnostični preizkusi ipd.)

Standard

Svetovalna služba izvede *anketo o izobraževalnih in poklicnih namerah* učencev zaključnega razreda.

- individualno in skupinsko poklicno svetovanje

Standard

Svetovalna služba omogoči *vsakemu učencu vsaj en svetovalni razgovor pred zaključkom osnovne šole* (v zaključnem razredu, po potrebi tudi prej). Udeležba je za učenca prostovoljna.

Svetovalno in posvetovalno delo z učitelji in drugimi sodelavci na šoli:

- sodelovanje s šolskim knjižničarjem pri vzpostavljanju in vzdrževanju baz poklicno-informativnih gradiv na šoli. Pri tem si prizadeva za točnost, ažurnost, nepristranost in prilagojenost informacij razvojni stopnji učenca. Informacije naj bodo urejene po sistemu, ki bo učencem v pomoč pri iskanju ustreznih informacij in jih bo spodbujal k samostojnemu in aktivnemu iskanju.

Standard

Poklicno-informativna gradiva na šoli naj vsebujejo naslednje *informacije*: o programih in šolah na srednji stopnji izobraževanja, o smereh in vzgojno-izobraževalnih ustanovah visokošolskega in univerzitetnega študija, o razpisih za vpis, štipendijah, poklicih in možnostih zaposlitve.

- sodelovanje z učitelji pri načrtovanju in izvedbi poklicne vzgoje
- organizacija in vodenje timskih posvetov o izobraževalno-poklicni nameri učencev. Po potrebi šolska svetovalna služba pri obravnavi posameznega učenca sodeluje z učitelji, zdravniki, poklicnimi svetovalci ZRSZ in drugimi.

Svetovalno in posvetovalno delo s starši:

- organizacija in izvedba predavanj in delavnic o vlogi staršev pri poklicnem razvoju in odločanju

Standard

Svetovalna služba na šoli izvede ali zagotovi *vsaj dve predavanji za starše, najmanj enega v osmem in enega v devetem razredu*. Predavanja izvajajo poklicni svetovalci ZRSZ in šolska svetovalna služba.

- individualno poklicno svetovanje za starše (lahko skupaj z učenci) o poklicni izbiri.

Sodelovanje z vodstvom:

- koordinacija aktivnosti poklicne orientacije z vodstvom šole

Standard

Sodelovanje z vodstvom šole *pri načrtovanju in organizaciji aktivnosti poklicne orientacije*.

- sodelovanje z vodstvom pri načrtovanju strokovnega izpopolnjevanja učiteljev na področju poklicne vzgoje
- sodelovanje z vodstvom šole pri organizaciji prostora, kjer bodo vsi učenci lahko dobili informacije, ki so potrebne za načrtovanje izobraževalne in poklicne poti.

Sodelovanje in koordinacija dela z zunanjimi ustanovami:

- svetovalna služba koordinira aktivnosti poklicne orientacije z ZRSZ
- svetovalna služba koordinira povezovanje s srednjimi šolami (informativni dnevi in drugi stiki med osnovnimi in srednjimi šolami)

- svetovalna služba koordinira aktivnosti, ki so povezane z obiski učencev v podjetjih in drugih organizacijah.

SOCIALNO-EKONOMSKE STISKE

Šolska svetovalna služba se vključuje v iskanje in nudenje možnih oblik podpore in pomoči družinam, kadar je zaradi njihovih socialno-ekonomskih stisk ogrožen učenčev telesni, osebni in socialni razvoj.

Sodelovanje z razredniki (in drugimi učitelji), starši, vodstvom šole in zunanjimi ustanovami:

- pri oblikovanju programov pomoči učencem, ki imajo zaradi neprimernih socialno-ekonomskih razmer težave z učenjem (organizacija učnega prostora v šoli, pomoč pri zagotavljanju učbenikov in šolskih potrebščin, organizacija in koordinacija dodatne pomoči učencem, katerim starši ne morejo pomagati ipd.),
- v projektih iskanja in nudenja čim večje podpore za nadaljevanje šolanja učencem, ki izhajajo iz socialno ogroženih in depriviligiranih družin (npr. pomoč učencem pri iskanju štipendij ipd.),
- pri načrtovanju programa reševanja finančnih težav (subvencioniranje prehrane, "šole v naravi" ter drugih dejavnosti iz zagotovljenega in razširjenega programa šole) ipd.

C. POGOJI

Za kvalitetno opravljanje dela v svetovalni službi mora svetovalni delavec na podlagi temeljne opredelitve in temeljnih načel dela svetovalne službe v vrtcih in šolah v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo:

- *oblikovati letni delovni načrt svetovalne službe*, ki je del letnega delovnega načrta šole in izhaja iz rezultatov razvojno-analitičnih nalog ter letnih poročil o delu svetovalne službe,
- *se pripravljati na svetovalno delo* (priprava je integralni del katerekoli naloge svetovalnega delavca),
- *se stalno strokovno izpopolnjevati* na različnih seminarjih, s študijem strokovne literature in preverjati lastno strokovnost v supervizijskih skupinah.

Pri tem mora imeti zagotovljene ustrezne materialne in delovne pogoje⁴:

- *lastno pisarno* za individualne razgovore in razgovore v manjši skupini (do 4 osebe), ki naj se praviloma nahaja blizu učencev in učiteljev (ker svetovalni proces lahko poteka le v zaupnih razmerah, je v primeru, da ni mogoče zagotoviti lastne pisarne, nujno zagotoviti posebni prostor vsaj za čas neposrednega svetovalnega dela),
- *opremo* v pisarni (telefon, računalnik, opremljen s programom za statistično obdelavo podatkov, primerno opremo za hrambo osebnih podatkov v skladu z zakonom),
- *stalni prostor za delo v manjših skupinah* (4 - 10 oseb),
- *ustrezno strokovno literaturo, priročnike in pripomočke*,
- *administrativno-tehnično pomoč*,
- *ustrezno organizacijo časa in vzgojno-izobraževalnega dela v šoli*, ki bo udeležencem (učencem, učiteljem, vodstvu, staršem) omogočala sodelovanje s svetovalno službo,
- *druge delovne pogoje*, ki naj se podrobneje predvidijo in ustrezno formalizirajo tako za splošne kot za posebne primere svetovalne službe v osnovni šoli.

⁴ Kurikularna komisija v nadaljevanju kot predlog navaja nekatere pogoje, ki so potrebni za opravljanje svetovalnega dela v skladu s "Programskimi smernicami", in izraža potrebo po njihovem dodatnem in podrobnejšem urejanju.

III. Viri in literatura

- Baruth, L. G., Robinson, E. H., III., *An Introduction to the Counselling Profession*, Prentice-Hall International, London 1987.
- Bečaj, J., *Kako se med seboj vidijo učitelji, šolski svetovalni delavci in vodstveni delavci na osnovni šoli*, v: Osnovna šola na Slovenskem (zbornik), Didakta, Radovljica 1990.
- *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*, MŠŠ, Ljubljana 1995.
- Bezić, T. in Rupar, B., *Vsebinski prikaz preverjanja prvih in uvodnih gradiv kurikularne komisije pri svetovalnih delavcih v študijskih skupinah*, Ljubljana 1997.
- *Careers Education and Guidance in the Curriculum: School Curriculum and Assessment Authority*, London 1995.
- Bovair, K. in McLaughlin, C., *Counselling in Schools - a Reader*, D. Fulton Publishers, London 1993.
- Čačinovič-Vogrinčič, G., *Psihologija družine*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1998.
- Dryden, W. et al., *Handbook of counselling in Britain*, Routledge, London 1993.
- *Educational and Vocational Guidance in European Community: The Synthesis Report*, Commission of the European Community, julij 1993.
- Fisher, L., Sorenson, G. P., *School Law for Counselors, Psychologists and Social Workers*, Longman, New York 1996.
- *Guidelines for the Practice of Guidance and Counselling in Schools*, National centre for Guidance in Education, Dublin 1996.
- Gysbers, C. N. in Henderson, P., *Developing and Managing Your School Guidance Program*, American Counseling Association, 1994.
- *Izhodišča kurikularne prenove*, Nacionalni kurikularni svet, Ljubljana 1996.
- *Izhodišča kurikularne prenove svetovalne službe v osnovni šoli*, Kurikularna komisija za svetovalno delo in oddelčno skupnost, Ljubljana 1997.
- Jurman, B., *Načrtovanje življenja in dela osnovne šole; Delo šolskih svetovalnih delavcev*, Pedagoški inštitut, Ljubljana 1978.
- *K-12 Developmental Guidance & Counseling Curriculum*, American School Counselor Association, 1991.
- Lussi, P., *Systemische Sozialarbeit*, Haupt, Stuttgart-Bern 1991.
- *Mapping The Future - Young People and Career Guidance*, Centre for Educational Research and Innovation, OECD, Paris 1996.
- Niklanović, S., *Poklicno usmerjanje mladih v prenovi*, Republiški zavod za zaposlovanje, Izida, Ljubljana 1998.
- Pediček, F., *Svetovalno delo in šola*, CZ, Ljubljana 1967.
- Pediček F., *Delovanje šolske svetovalne službe v osnovni šoli*, Pedagoški inštitut, Ljubljana 1972.
- Polak, A., Razdevšek-Pučko, C., *Vrednote v šoli in v izobraževanju učiteljev*, Psihološka obzorja, letnik 4, št. 1,2, Ljubljana 1995.
- Pušnik, M., *Obremenjenost dijakov z delom za šolo in drugimi aktivnostmi (zaključno poročilo o raziskavi)*, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1997.
- *Prikaz odgovorov na Vprašalnik za svetovalne delavce v vrtcih in šolah o obstoječem stanju svetovalnega dela v vrtcih in šolah*, Urad RS za šolstvo, Ljubljana 1997.
- *Prikaz odgovorov na Vprašalnik o osnutku Programskih smernic svetovalne službe v vrtcih in šolah za svetovalne delavce v študijskih skupinah*, RIC - Državni izpitni center, Ljubljana 1998.

- *Prikaz odgovorov na Vprašalnik o osnutku Programskih smernic svetovalne službe v vrtcih in šolah za vzgojitelje oziroma učitelje v vrtcih in šolah*, RIC - Državni izpitni center, Ljubljana 1998.
- *Prikaz odgovorov na Vprašalnik o osnutku Programskih smernic svetovalne službe v vrtcih in šolah za ravnatelje v vrtcih in šolah*, RIC - Državni izpitni center, Ljubljana 1998.
- *Profesionalizacija šolskega svetovalnega dela* (zbornik), Ljubljana 1996.
- *Položaj in perspektiva šolskega svetovalnega dela* (zbornik), Slovensko društvo pedagogov, Ljubljana 1991.
- *Posodobitev šolske svetovalne službe* (gradivo), Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1992.
- *Posvet svetovalnih delavcev "Položaj in perspektiva šolskega svetovalnega dela"* (zaključki), Maribor 1991.
- *Posvet svetovalnih delavcev "Profesionalizacija šolskega svetovalnega dela"* (zaključki), Portorož 1996.
- Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič-Vogrinič, G., Musek, J., *Koncept svetovalnega dela v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah* (raziskava), Ljubljana 1997.
- Resman, M., *Razvojna vloga šolske svetovalne službe*, v: *Sodobna pedagogika*, št.1-2/1996.
- Resman, M., *Kurikularna prenova in razpotja šolske svetovalne službe*, v: *Programska prenova naše osnovne in srednje šole* (zbornik), Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije, Ljubljana 1997.
- *Šolska zakonodaja I*, MŠŠ, Ljubljana 1996.
- *Zapisi skupinske obravnave osnutka Programskih smernic svetovalne službe v vrtcih in šolah svetovalnih delavcev v študijskih skupinah* (analiza), Urad RS za šolstvo, Ljubljana 1998.
- *Zapisi skupinske obravnave predloga Programskih smernic svetovalne službe v vrtcih in šolah svetovalnih delavcev v študijskih skupinah* (analiza), Urad RS za šolstvo, Ljubljana 1998.
- *Zbornik študijskih skupin* (ur. Bezić, T. in Rupar, B.), Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 1997.
- Watts, A.G., *The Changing Place of Careers Guidance in Schools*, v: *Prospects*, letnik XVIII, št. 4, London 1988.